NOWOTWORY Journal of Oncology • 2004 • volume 54
Number 2 • 171–176

Oceny książek • Book reviews

„Onkologia. Podręcznik dla studentów i lekarzy”

red. Radzisław Kordek, Jacek Jassem, Maciej Krzakowski i Arkadiusz Jeziorski

Gdańsk: Medical Press S.C., 2003, stron 268
ISBN 83-87404-65-9

Pierwszych dwadzieścia jeden rozdziałów podręcznika poświęconych jest ogólnym zagadnieniom, dotyczącym np. karcinogenezy, genetyki molekularnej, epidemiologii, zapobieganiu i wczesnej wykrywalności nowotworów, markerom nowotworowym, itp. W tej części przedstawione są również podstawowe zasady leczenia chorych na nowotwory złośliwe: chirurgicznego, napromienianiem, systemowego i skojarzonego. W części drugiej, składającej się z dwudziestu ośmiu rozdziałów, omówione są szczegółowe lokalizacje nowotworów. Kolejno prezentowana jest epidemiologia danego nowotworu, etiologia, patomorfologia, objawy, metody diagnostyczne, zasady leczenia, rokowanie. Informacje oparte są na uznanych międzynarodowych standardach oraz aktualnych zaleceniach krajowych i zagranicznych towarzystw lekarskich.

Pierwszą z istotnych zalet podręcznika jest zwięzłość informacji. Przykładem może być tu np. rozdział „Podstawy patologii onkologicznej”, w którym, ten ogromny dział wiedzy medycznej, w sposób racjonalny i wyważony, streszczony jest na sześciu stronach, zawierając równocześnie wszystko co najistotniejsze dla studentów medycyny. Tego typu „perełek” zwięzłości jest oczywiście znacznie więcej.

Kolejną zaletą jest bardzo umiejętne połączenie cech podręcznika dla studentów i kompendium wiedzy onkologicznej dla lekarzy nie zajmujących się tą specjalnością. Połączenie takie, jest samo w sobie dużym wyzwaniem, któremu autorzy podręcznika w pełni sprostali.

Szczególną wartością podręcznika jest fakt, iż wiele rozdziałów poświęconych jest problemom, które w wielu wydawnictwach tego typu, do niedawna, poruszane były wyrywkowo, marginalnie lub zupełnie pomijane. Dotyczy to w szczególności takich zagadnień jak: zasady komunikacji lekarz-pacjent i aspekty etyczno-prawnych działań niekonwencjonalnych (paramedycznych) w onkologii, czy podstawy farmakoekonomii. Cenne jest zwrócenie uwagi na zespoły paranowotworowe, stany nagłące w onkologii oraz opiekę paliatywną. Syntetyczna, ale wyczerpująca, jest prezentacja niepożądanych objawów leczenia systemowego.

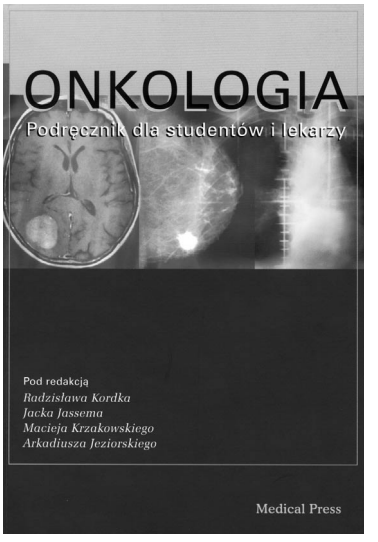

Niebagatelną zaletą książki jest również jej pozornie skromna, ale bardzo czytelna forma graficzna, znakomicie podkreślająca zagadnienia, na które autorzy pragną szczególnie zwrócić uwagę czytelnika.

Nie ulega wątpliwości, iż prezentowany podręcznik onkologii jest jednym z najlepszych tego typu wydawnictw, jakie ukazały się w Polsce w ostatnich latach. Pozostaje złożyć autorom szczere gratulacje, a studentów medycyny i lekarzy ogólnie praktykujących, gorąco zachęcić do lektury „Onkologii”, wydanej staraniem Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, pod redakcją prof. Radzisława Kordka.

Prof. dr hab. med. Marian Reinfuss
Centrum Onkologii – Instytut
im. Marii Skłodowskiej-Curie
w Krakowie

Książkę do recenzji przekazał wydawca.

„Clinical Dermatology. A color guide to diagnosis and therapy”

Thomas P. Habif

Mosby, Edinburgh London New York, 2004, s. 1004
ISBN 0-323-01319-8

Podstawą dobrego podręcznika chorób skórnych jest dobór ilustracji. Omawiana książka zawiera 1000 doskonałych ilustracji na tysiącu stron. Jest to podręcznik kierowany przede wszystkim do dermatologów, ale może też służyć przedstawicielom innych dyscyplin klinicznych, w tym – onkologom. Korzystanie ułatwia niezwykle przejrzysty układ tekstu i częste posługiwanie się przez autorów tabelami porównawczymi. Pozwala to na przekazanie obszernych wiadomości w bardzo zwięzły i ułatwiający zapamiętanie sposób.

Onkologów mogą zainteresować przede wszystkim trzy rozdziały. Pierwszy z nich omawia stany przedrakowe i raki skóry. Obszernie przedstawiono rozpoznanie różnicowe, m.in. za pomocą serii zdjęć porównawczych i tabel. Dokonano przeglądu zachowawczych metod leczenia i omówiono wskazania do leczenia chirurgicznego. Szczególną uwagę poświęcono rakowi kolczystokomórkowemu, chłoniakowi skóry z komórek T oraz przerzutom do skóry nowotworów narządów wewnętrznych.

Kolejny rozdział omawia znamiona barwnikowe i czerniaka. Bardzo wnikliwie przedstawiono rozpoznawanie różnicowe; na znakomitych fotogramach przedstawiono szereg nietypowych postaci czerniaka, często mylnie rozpoznawanych jako znamiona. Omówiono też nowoczesną diagnostykę dermatoskopową, a w końcowej części rozdziału – zasady leczenia czerniaka.

Szczególnie interesujący jest rozdział przedstawiający zmiany skórne mogące sygnalizować istnienie chorób nowotworowych narządów wewnętrznych – tzw. rewelatory. Np. zespół Peutz-Jeghersa – zmiany barwnikowe na śluzówce jamy ustnej i warg może często towarzyszyć gruczolakorakom wpustu, żołądka i jelita grubego, a zespół Leser-Trelat – gwałtowny wysiew brodawek łojotokowych na tułowiu – może sugerować istnienie nowotworów

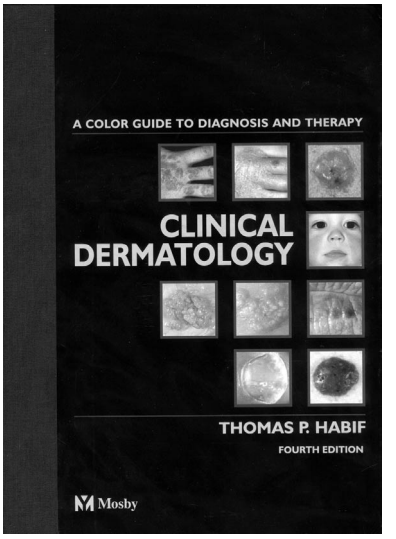

okrężnicy lub płuc. Rewelatorów takich jest szereg – odpowiedni rozdział kończy doskonała tabela zbiorcza.

Podstawową zaletą edukacyjną podręcznika jest maksymalna zwięzłość – ujmowanie większych odcinków tekstu w formie tabel i zestawień, oszczędność słowa, trafne posługiwanie się przykładami w postaci fotogramów, liczne indeksy. W ten sposób ogromny materiał mieści się w jednym, choć pokaźnym tomie. Tom ten z powodzeniem zastępuje klasyczne podręczniki wielotomowe.

Dr Katarzyna Towpik
specjalista dermatolog

Książkę do recenzji przekazał International Publishing Service.

„Zespoły mielodysplastyczne”

Paweł Śledziowski, Aleksander B. Skotnicki

Kraków: Katedra i Klinika Hematologii UJ, 2003, stron 148
ISBN 83-233-1784-4

Wśród licznych różnych obrazów chorób układu krwiotwórczego długich badań i obserwacji dla swego wyłonienia wymagały zespoły mielodysplastyczne. Dla polskich lekarzy ważna jest publikacja dwóch naukowych pracowników krakowskiej katedry hematologii, przedstawiająca wnikliwie problematykę tych zespołów. W swej angielskiej przedmowie prof. John M. Bennett z uniwersytetu w Rochester (USA), prezes Fundacji na Rzecz Zespołów Mielodysplastycznych, wyraża życzenie, by po przetłumaczeniu treść polskiej publikacji stała się dostępna czytelnikom zagranicznym.

Publikacja jest dedykowana pamięci prof. Juliana Blicharskiego, wybitnego hematologa i kierownika krakowskiej kliniki przed prof. A. Skotnickim. Na dzieło składa się aż 20 rozdziałów. Pierwsze cztery to: krótki rys historyczny, definicja zespołów, ich patogeneza i epidemiologia. Po nich następuje pięć rozdziałów: o obrazie klinicznym, badaniach laboratoryjnych, dodatkowych badaniach hematologicznych oraz o różnicowaniu i rokowaniu. Dalsze trzy rozdziały przedstawiają: ogólnie przyjęte leczenie, terapię eksperymentalną i mechanizmy działania eksperymentalnych leków. Tematy ostatnich sześciu rozdziałów: podsumowanie, zespoły mielodysplastyczne u dzieci w Polsce, zestawienie prób terapeutycznych, opisy trzech chorych oraz atlasy obrazów cytologicznych krwi i szpiku oraz histologicznych szpiku w zespołach mielodysplastycznych. Na końcu publikacji, jako ostatnie dwa rozdziały, zamieszczono: informacje o Fundacji na Rzecz Mielodysplastycznych Zespołów oraz listę jej Centrów Doskonałości.

Dzieło stanowi kompendium wiedzy o pierwotnych zespołach mielodysplastycznych. Jest ono oparte o własne prace i doświadczenia krakowskiej kliniki hematologicznej i innych polskich autorów oraz o bogate piśmiennictwo zagraniczne. W większości rozdziałów wykorzystano i wymieniono liczne pozycje piśmiennictwa. Poznanie i przyswojenie treści bardzo ułatwiają mnogie ryciny (niektóre barwne), schematy, wielobarwne obrazy cyto- i histologiczne krwi i szpiku z własnych zbiorów Kliniki, a także Katedry Patomorfologii UJ, ściśle współpracującej z Katedrą Hematologii (zwłaszcza prof. Jerzy Stachura i dr Zbigniew Rudzki). Dobór i zróżnicowanie czcionki, śnieżnobiały kredowy papier, rozkład rycin, schematów, tabel i wierna reprodukcja patologicznych obrazów hematologicznych przyczyniają się wielce do wniknięcia w treść publikacji. Jej zawartość chroni estetyczna, półsztywna, kartonowa, kolorowa okładka z barwnymi reprodukcjami hematologicznych preparatów.

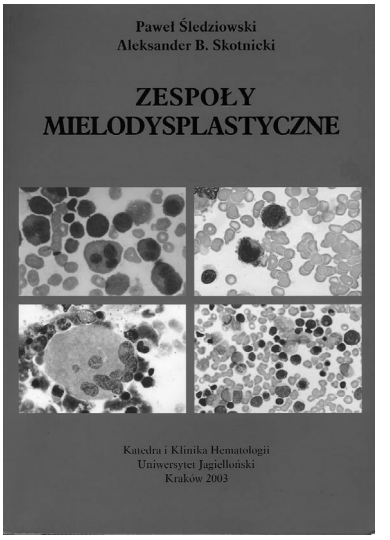

Dzieło należy polecić wszystkim lekarzom i pracownikom laboratoryjnym, zainteresowanym praktycznie i teoretycznie hematologią. Szczególnie winni ją przeczytać onkolodzy i hematolodzy.

Prof. dr hab. med. Henryk Gaertner
Kraków

Książkę do oceny przekazał wydawca.

„Leukemia Sourcebook”

red. Joyce Brennfleck Shannon

Detroit, Omnigraphics, 2003, stron 587
ISBN 0-7808-0627-1

Opublikowany w 2003 r. podręcznik pt.: „Leukemia Sourcebook” jest kolejną pozycją z serii „Health Reference Series”. Pierwsza książka z tej serii pt.: „Cancer Sourcebook” ukazała się w 1989 r. i od tego czasu opublikowano ponad 100 pozycji, w tym niektóre doczekały się kilku wydań. Mimo, iż książki te przeznaczone są dla szerokiego kręgu odbiorców i charakteryzują się językiem zrozumiałym również dla pacjentów i ich rodzin, mają one wysoki poziom merytoryczny, a informacje w nich zawarte są bardzo aktualne.

Książka składa się z sześciu części, obejmujących wszystkie aspekty etiologii, patogenezy, diagnostyki i terapii białaczek.

W pierwszej części przedstawiono podstawowe wiadomości dotyczące tej grupy chorób, zwracając m.in. uwagę na różnorodność objawów klinicznych i laboratoryjnych, w zależności od rodzaju białaczki. Wyodrębniono cztery podstawowe białaczki, ostrą białaczkę szpikową, przewlekłą białaczkę szpikową, ostrą białaczkę limfoblastyczną i przewlekłą białaczkę limfatyczną. Ponadto omówiono odrębności rzadszych postaci białaczek, w tym ostrej białaczki promielocytowej i białaczki włochatokomórkowej. Interesujące dane dotyczą również epidemiologii tych chorób. Wynika z nich, że w Stanach Zjednoczonych zachorowuje na białaczkę ponad 30 tys. osób rocznie, w tym najczęściej (ponad 10 tys.) na ostrą białaczkę szpikową i najrzadziej (niespełna 4 tys.) na ostrą białaczkę limfoblastyczną. Jednakże liczby zachorowań na wszystkie białaczki przewlekłe i białaczki ostre są niemal równe. Szacowana roczna liczba zgonów wynosi ponad 21 tysięcy. W kontekście bardzo precyzyjnych danych epidemiologicznych, dotyczących białaczek w Stanach Zjednoczonych i przedstawionych w tej książce, można ubolewać, że w Polsce dane takie są wciąż niedostępne.

Wiele uwagi poświęcono diagnostyce białaczek, omawiając szczegółowo nie tylko standardowe badania, takie jak morfologię krwi obwodowej i szpiku, cytochemię, cytogenetykę, ale również zwrócono uwagę na nowe metody diagnostyczne, w tym cytometrię przepływową i biologię molekularną. Na uwagę zasługują również fragmenty dotyczące terapii, w których przedstawiono zarówno konwencjonalne metody leczenia, jak i nowe leki, które dopiero wchodzą do terapii białaczek, w tym przeciwciała monoklonalne i inhibitory przekazywania sygnałów komórkowych (Glivec). Bardzo interesujący jest również rozdział dotyczący zasad prowadzenia badań klinicznych nowych leków, wyjaśniający metodologiczne, etyczne i prawne aspekty tych działań.

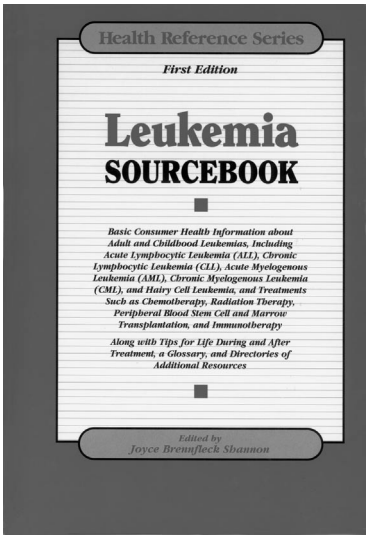

Część druga książki poświęcona jest ostrej białaczce u dzieci. Zwraca uwagę olbrzymi postęp w leczeniu nowotworów w tej grupie wiekowej, dotyczący nie tylko białaczki, ale również innych nowotworów występujących u dzieci. Pięcioletnie przeżycie w latach 1974-76 wynosiło 5,7% a w latach 1992-97 – 77,1%. Bardzo cennym rozdziałem tej części są wytyczne postępowania dla rodziców dzieci chorych na białaczki.

Część trzecia poświęcona jest białaczkom występującym u dorosłych. Omówiono w niej wszystkie typy białaczek występujące u dorosłych, w tym również białaczkę włochatokomórkową i zespoły mielodysplastyczne. Ten rozdział również charakteryzuje zrozumiały język i aktualność informacyjna, omówiono bowiem np. skuteczność leczenia białaczki włochatokomórkowej za pomocą immunotoksyny. Omówiono także przeciwciało BL22, cytując artykuł z *New England Journal of Medicin*e z połowy 2001 r.

Bardzo interesująca jest część czwarta książki, poświęcona wyłącznie leczeniu białaczek. Przedstawiono w niej zarówno współczesne możliwości chemioterapii, jak i rolę radioterapii w leczeniu nowotworów, uwzględniając zarówno korzyści, jakie wynikają ze stosowania obydwu metod leczenia, jak i towarzyszące im objawy niepożądane. Odrębny rozdział dotyczy roli przeszczepów komórek krwiotwórczych, zarówno uzyskanych z krwi, jak i ze szpiku. W tym rozdziale uwzględniono również niekorzystne następstwa przeszczepów, jak choroba przeszczepu przeciw gospodarzowi, odrzucanie przeszczepu, infekcje i inne powikłania. Zwrócono ponadto

uwagę na emocjonalne aspekty towarzyszące tego typu leczeniu, zarówno ze strony dawcy, jak i biorcy przeszczepu.

Uzupełnieniem części czwartej jest w pewnym sensie część piąta, w której przedstawiono zasady leczenia wspomagającego, metody kontroli bólu i leczenia infekcji. Omówiono również odległe następstwa białaczki.

Na koniec, w części szóstej przedstawiono znaczenie najważniejszej terminologii, podano wykaz firm produkujących leki dla chorych na białaczki, a także adresy fundacji i stowarzyszeń udzielających pomocy pacjentom chorym na białaczki, w tym również pomocy finansowej.

Reasumując można stwierdzić, że mimo iż książka przeznaczona jest głównie dla pacjentów i ich rodzin, to charakteryzuje ją wysoki poziom merytoryczny, co sprawia, że może być ona cennym źródłem informacji również dla osób sprawujących opiekę medyczną i socjalną nad tą grupą chorych.

Prof. dr hab. med. Tadeusz Robak
Klinika Hematologii
Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

Książkę do oceny przekazał wydawca.

„Zdrowie i choroba w domu Jana Matejki”

red. Zdzisław Gajda

Kraków: Zakład Historii Medycyny UJ, 2002, stron 32
ISBN 83-903977-7-3

Materiały z dwóch sesji, odbytych 10 września i 20 listopada 1996 r. w Domu Matejki, ukazały się jako 11 pozycja „Rozpraw z Historii i Filozofii Medycyny”, pod redakcją prof. Zdzisława Gajdy. Same sesje zorganizowała kustosz Domu Matejki – Małgorzata Buyko.

Z. Gajda jest autorem krótkiego „Wprowadzenia”, przypominającego interesujące i często opisywane zależności między zdrowiem lub chorobą, a zdarzeniami i działalnością historyczną, artystyczną i polityczną. Dwa pierwsze artykuły poruszają zagadnienia psychicznych zaburzeń żony Mistrza. M. Buyko próbuje odpowiedzieć na pytanie „Czy Teodora szaloną była?”, a Bogdan de Barbaro w artykule „Teodora bywała szalona, czyli o zdrowiu psychicznym żony Jana Matejki”, po uwagach wstępnych, omawia małżeństwo Matejków, zdrowie psychiczne Teodory, próbuje ustalić przyczyny zaburzeń, omawia postępowanie lecznicze i jego efekty oraz aspekt społeczny i diagnozę stwierdzanych zaburzeń. „Spojrzenie na problem cukrzycy u Teodory Matejkowej w świetle współczesnej diabetologii” przedstawiła Elżbieta Kozek, a „Spojrzenie chirurgów na zdrowie Jana Matejki” Andrzej Wysocki i Jan Ciećkiewicz. Dwa dalsze artykuły to „Kłopoty Jana Matejki ze wzrokiem” Heleny Żygulskiej-Machowej i „Dzieci Matejków” Marii Rybakowej. Część artykułów jest zaopatrzona w wybrane piśmiennictwo. Na dwóch stronach, przedzielających artykuły, widnieją dwa zabawne rysunki Mistrza, szkoda, że nie wykorzystano w tym celu również wakatu strony 20.

Szata edytorska jest skromna, niemniej korzystna czytelniczo. Półsztywna okładka zawiera reprodukcję w sepii rodzinnego portretu dzieci Matejki. Dyspozycja treści, papier i krój czcionki w pełni zapewniają łatwe poznanie treści. Spotyka się błahe niedociągnięcia korekty: interpunkcja, s. 3 w. 2 od dołu „Uniwerytetu” (Uniwersytetu). S. 10 w. 4 od dołu „Wysoki” (Wysocki), s. 14 w. 15 od dołu „Metejko” (Matejko), s. 15 w. 17 od dołu „innąd” (inąd), s. 16 w. 13 „Żóławskiego” (Żuławskiego), s. 18 w. 12 od dołu „Serafrińska” (Serafińska), s. 31 w. 10 od dołu „Kornyzówka” (Koryznówka). Błędy te należy usunąć przy wznawianiu książeczki, na które ona w pełni zasługuje.

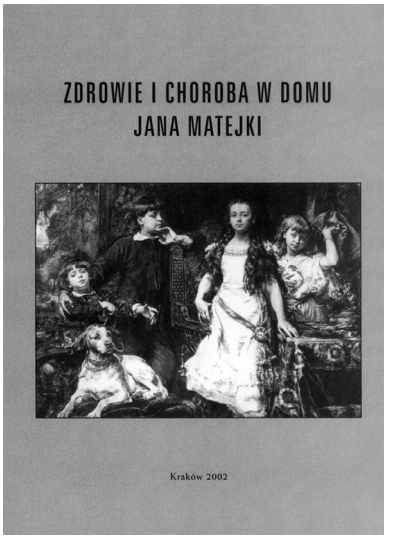

Znani krakowscy specjaliści różnych dziedzin medycyny świetnie przedstawili sprawy zdrowia i chorób Teodory i Jana Matejków oraz ich dzieci, wpływ tychże spraw na życie rodziny oraz opisali poziom ówczesnej wiedzy medycznej i interwencji lekarskich. Książeczkę należy polecić wszystkim aktualnym i przyszłym pracownikom medycznym, historykom medycyny i sztuki, a dzięki przystępnej treści każdemu czytelnikowi.

Prof. dr hab. med. Henryk Gaertner
Kraków

Książkę do oceny przekazał wydawca.

„Czasami wołam w niebo”

Tamara Zwierzyńska-Matzke, Sven Matzke

Warszawa: Wydawnictwo W.A.B., 2003, stron 232
ISBN 83-88221-78-7

Ocena książki, której tematem jest ból i umieranie, nie należy do łatwych, w szczególności, gdy inicjatorem jej wydania jest mąż cierpiącej i zmarłej. Nie jest także łatwe znalezienie godnego i właściwego czytelnika. Nie można jej polecać osobie chorej i cierpiącej, bo nie znajdzie w niej pocieszenia ani wytłumaczenia sensu cierpienia. Książka także nie zawiera treści pomocnej w działaniu dla tych, którzy pomagają cierpiącym ani nie zawiera fachowej instrukcji dla osób opiekujących się chorymi w stanach terminalnych.

Książka wzrusza każdego, kto kiedykolwiek zetknął się z cierpiącymi; jest pełna ciepła i zrozumienia dla wszystkich, którzy są świadomi zbliżającej się śmierci.

Na treść książki złożyły się doświadczenia chorej, zebrane w chorobie i spisane w niedokończonym pamiętniku oraz przeżycia męża, który towarzyszył jej przez cały okres cierpień, uzupełnione listami do przyjaciół i rodziny.

Chora była dziennikarką, która wyszła za mąż za Niemca i leczyła się w Belgii i Niemczech. W Polsce nie rozpoznano raka i dopiero badanie za granicą pozwoliło na rozpoznanie, a potem wdrożenie leczenia raka jajnika, w pierwszym etapie operacyjne, a następnie chemioterapią. Poszczególne etapy leczenia chora opisuje w kolejnych listach do męża, rodziny i przyjaciół. Listy są naprzemiennie wypełnione nadzieją lub brakiem wiary w możliwość wyleczenia.

Autorka załamuje się psychicznie, gdy powstają wznowy raka, zmuszające do powtórnych operacji oraz ponownych cykli chemioterapii i radioterapii. Zmęczona uciążliwym leczeniem na miesiąc przed śmiercią miewa

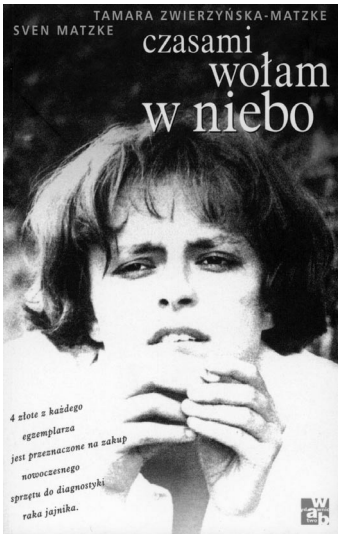

zamiary samobójcze, ale troskliwa opieka odsuwa od niej takie myśli.

Książka liczy 228 stron, a część zysku ze sprzedaży jest przeznaczona na zakup sprzętu diagnostycznego, stosowanego w rozpoznawaniu raka jajnika.

Życzeniem Zmarłej i męża jest uświadomienie polskiemu pacjentowi, że choroba nowotworowa może być uleczalna i można ją zwalczyć, mając ufność w skuteczność leczenia.

Dr Maria Brachacka-Mreła
Warszawa

Książkę do oceny przekazał wydawca.